

Het einde van een dienstreis

Heinrich Böll beschrijft in zijn ook verfilmde roman *Het einde van een dienstreis* hoe een zoon die zijn zeer drukbezette vader in diens zaak helpt wordt opgeroepen voor militaire dienst. De zoon moet in zijn ogen nutteloze werkzaamheden verrichten. Hij pleegt een vorm van desertie door met de dienstauto weg te rijden en die uiteindelijk in brand te steken.

Hieraan moest ik denken bij lezing van de brief van de staatssecretaris van Defensie van 28 juni 1988 (Kamerstuk 20 200, nr. 52). Het gaat daarin over verbetering van de doelmatigheid van het onderzoek in de z.g. nationale sector, de landmachtorganisatie met uitzondering van het Eerste Legerkorps. Ik citeer daaruit (blz. 4): "Ervaringen in het buitenland en in de eigen organisatie leerden dat voor het merendeel van het in gebruik zijnde materieel het aantal onderhoudsbeurten kan worden gehalveerd". En: "Geconstateerd is dat opgelegd materieel in het algemeen voldoende heeft aan een onderhoudsinterval van één of meer jaren in plaats van – overwegend – halfjaarlijks onderhoud". Heel zakelijk wordt geconstateerd waar veel dienstplichtigen over klagen, namelijk dat er zinloze handelingen worden verricht in het leger. De halvering (of meer) van het aantal onderhoudsbeurten kan op de onderhoudskosten van het materieel een belangrijke besparing opleveren. Deze constatering voeg ik bij een onderzoek dat een organisatie-adviesbureau heeft uitgevoerd naar de organisatie van de vliegbasis waar de Orions zijn gestationeerd. Uit dat onderzoek blijkt dat de organisatie zeer inefficiënt is, in het functioneren, in de bestaffing, enzovoort. Uit dergelijke onderzoeken komt naar voren wat de volksmond al lang beweert, namelijk dat Defensie doelmatiger kan werken. Plezierig is dat Defensie dit nu ook zelf constateert, getuige de brief en getuige het feit dat Defensie dergelijk onderzoek laat doen. Dat is wel een compliment waard, omdat bij Defensie de belangrijkste motor voor doelmatigheidsverbetering niet loopt, net zo min als bij Ontwikkelingssamenwerking of Milieu. Die motor is de ombuigingstaakstelling, die bij vele departementale en gemeentelijke organisaties (en in mindere mate provinciale organisaties) het zoeken naar efficiëntere en effectievere werkwijzen heeft bevorderd.

De Defensiebegroting vertoont al jaren een groei, waarbij pas recent de groei enigszins is gekort als bijdrage aan de departementale ombuigingen. Het is bekend dat in de huidige verkiezingsstrijd de groei van de Defensiebe-

P.B. Boorsma

groting één van de strijdpunten is. De VVD kiest daarbij voor een groei van 1%, het CDA voor een groei van 0,6% en de PvdA kiest voor 0% groei en zou eigenlijk een reductie wensen van de Defensiebegroting van 5%. Dat politieke afspraken over een Defensiebegroting worden gegoten in de input-term van x% extra geld voor Defensie is begrijpelijk. Het is immers in vreedstijd moeilijk om afspraken te maken over de output. Gelukkig maar! Maar als econoom vind ik het weinig zinvol om in dergelijke termen over het beleid te spreken. Het is denk ik best mogelijk om 5% op het budget voor Defensie te bezuinigen en tegelijkertijd een groei van de 'output' met 1% te realiseren. Zo is het denkbaar om bij voorbeeld in het kader van de NAVO-verplichtingen concrete doelen af te spreken over aantallen oefeningen, aantallen manschappen die daaraan deelnemen, aantallen uren patrouille ter zee met een schip van type Z, enzovoort.

We zien bij vele overheidsorganisaties momenteel een enorme aandacht voor verbetering van de administratieve organisatie, zowel bij de departementen als bij de gemeenten. Veel gemeenten zijn daarnaast druk doende om kengetallen te ontwikkelen met betrekking tot de geleverde prestaties, de efficiëntie van de productie enzovoorts. Dat gaat verder dan het verstrekken van wat gegevens over de geleverde prestaties en over de kosten daarvan. De gegevens die op basis van de Comptabiliteitswet – en bij de gemeenten op basis van de Comptabiliteitsvoorschriften – worden gegeven, worden met name verstrekt om bij de autorisatie van de begroting enige informatie te verschaf-

fen. Binnen gemeenten worden dergelijke indicatoren ook ontwikkeld om de doelmatigheid te bevorderen en om te sturen. Er worden daar indicatoren ontwikkeld voor de dienstverlening door bijvoorbeeld welzijnsinstellingen voor buurterk en opbouwwerk, om de subsidiebedragen te koppelen aan afspraken over het te realiseren niveau voor de indicator. Misschien is mijn indruk dat de gemeenten op dit terrein actiever zijn dan de departementale afdelingen onjuist, omdat zij slechts berust op waarneming in 5 tot 10% van de gemeenten. Maar toch, bij de gemeenten is er een voorbeeldwerking. Luister ik op congressen over kengetallen, over verbetering van de bedrijfsvoering, over de controller en de accountant bij de overheid, kijk ik daar naar de belangstelling (waarbij het mij overigens opvalt dat Defensie vaak van de partij is! Volgens mij is Defensie toch actief op dit gebied¹) van gemeenten en departementen, kijk ik naar de memories van toelichting in de begroting en naar de prestaties die door vele departementen sinds 1978 zijn geleverd om begrotingsbedragen te koppelen aan gegevens uit het productieproces, dan blijf ik bij mijn indruk dat de departementen er weinig van gemaakt hebben en dat gemeenten op dit terrein actiever zijn dan departementen.

Het gaat mij als econoom niet aan of voor Defensie een doel wordt geformuleerd van 0 of 1% extra 'prestaties' of 'inspanningen'. Ik wil er alleen op wijzen dat dat doel kan worden gerealiseerd tegen lagere kosten. Of de besparing daarbij 5% kan zijn, te realiseren in bijvoorbeeld 4 jaar, kan ik zonder onderzoek niet hard maken. Maar ongezien – als 'guesstimate' – schat ik dat een besparing mogelijk is van 5% bij een groei van de 'prestaties' van 1%. Defensie is immers de afgelopen 10 jaar de bezuinigingsdans zo goed als geheel ontsprongen; elk jaar groeide het budget in volume. Vele andere overheidsorganisaties hebben in die tijd te maken gehad en met krimpende budgetten en met toenemende werkdruk. De universiteiten zijn daar het beste voorbeeld van.

Zou uit dit verhaal alleen de politieke lering worden getrokken dat een politieke afspraak over het Defensiebudget kan worden gemaakt van –5%, dan heeft men mijn verhaal niet begrepen.

P.B. Boorsma

1. Het is jammer dat die valutatransactie in termindollars bij Defensie zo slecht is afgelopen. Zou die transactie goed zijn afgelopen, dan zou Defensie geprezen zijn voor zijn vernieuwend en ondernemend financieel management. Of niet soms?